

Галина В. Кучер

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті розкрито наукові підходи до дослідження категорій «потенціал» та «фінансовий потенціал». Визначено сутність та особливості фінансового потенціалу як економічної категорії. Виокремлено особливості категорії «фінансовий потенціал» в системі фінансових категорій.

Ключові слова: потенціал; фінансова категорія; фінансові ресурси; фінансовий потенціал.
Літ. 12.

Галина В. Кучер

ФИНАНСОВЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье раскрыты научные подходы к исследованию категорий «потенциал» и «финансовый потенциал». Определены сущность и особенности финансового потенциала как экономической категории. Выявлены особенности категории «финансовый потенциал» в системе финансовых категорий.

Ключевые слова: потенциал; финансовая категория; финансовые ресурсы; финансовый потенциал.

Galyna V. Kucher¹

FINANCIAL POTENTIAL AS AN ECONOMIC CATEGORY

The article presents the scientific approaches to studying the concepts of "potential" and "financial potential". Essence and features of financial potential are defined as an economic category. The peculiarities of financial potential within the system of financial categories are revealed.
Keywords: potential; financial category; financial resources; financial potential.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси національного та світового розвитку відображають посилення фінансової глобалізації та активізацію руху різних форм та видів фінансових ресурсів. Відповідно посилюється значення фінансового потенціалу для забезпечення діяльності, позиціонування, формування й реалізації стратегічних та тактичних цілей економічних суб'єктів. Фінансовий потенціал стає чинником, що впливає на фінансові, кредитні, інвестиційні, інтеграційні та інші відносини між економічними суб'єктами у процесі їх діяльності на різних рівнях та сферах функціонування. Це визначає актуальність поглибленого дослідження сутності фінансового потенціалу.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Дослідженням сутнісних характеристик фінансового потенціалу присвячено роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених: А.Є. Буряченко [1], Н.Б. Демчишак [4], Н.Г. Ігнатенко [5], Т.В. Клименко [6], К. Маркс [7], О.І. Олексюк [10], І.М. Рєпіна [10], В.М. Риков [8], В.П. Руденко [5], Н.М. Сабітова [9], О.С. Федонін [10], С.С. Шумська [12] та інших.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методологічного підходу до сутності фінансового потенціалу як економічної категорії.

Забезпечення системності та комплексності дослідження даного питання потребує врахування положень економічної теорії, що формують засади для

¹ Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

розкриття сутності та особливостей фінансового потенціалу як об'єкта дослідження сучасної фінансової науки.

Основні результати дослідження. Важливе значення для забезпечення відновлювального поступу економіки в посткризовий період має не лише формування відповідної ресурсної бази, що дозволяє профінансувати відповідні програми та проекти, але й сформувані умови для забезпечення розвитку національної економіки.

У науковій літературі використовуються різні підходи до тлумачення поняття «потенціал», що у сукупності сформувало різновекторні підходи його видів, окремі з яких тісно взаємопов'язані, що визначає наукові підходи до розкриття сутності, ролі та структуризації складових фінансового потенціалу.

М.Г. Ігнатенком та В.П. Руденком здійснено узагальнення наукових позицій щодо тлумачення терміну «потенціал» та визначено, що «у 42% випадків він асоціюється із сукупністю природних умов і ресурсів «багатств», можливостей, запасів, коштів, цінностей; у 18% – з потужністю виробництва, фондів, ресурсів країни, регіону; у 16% – з ресурсними, економічними, природними можливостями; у 8% – зі здатністю виробничих сил досягти певного ефекту» [5, 9].

Наукова література при дослідженні потенціалу застосовує ресурсний, цільовий, системно-функціональний та факторний підходи. Останній акцентує увагу на необхідність врахування «системи матеріальних та трудових чинників (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва» [1].

Ресурсний підхід характеризує потенціал як сукупність наявних засобів, ресурсів та можливостей, а також їхніх резервів, що свідчить про співставлення ресурсів та засобів й можливостей. В.М. Риков відзначив наявність двох ресурсних позицій: перша полягає у розгляді виробничого потенціалу як сукупності різного роду ресурсів без урахування їх взаємозв'язку, прив'язана до місця та часу, та інша, що полягає в тому, що виробничий потенціал трактується «як сукупність ресурсів, здатних виробляти певну кількість матеріальних благ, тобто враховується взаємозв'язок ресурсів у процесі виробництва та звертається увага на пошук оптимального поєднання елементів виробничого потенціалу з метою ефективного його використання» [8]. Другий підхід визначає спрямованість формування, застосування й використання засобів, ресурсів та можливостей, оскільки від цього залежить результативність та ефективність діяльності. Одночасно вивчення фінансового потенціалу у даному аспекті передбачає застосування відповідних управлінських дій та заходів, що в свою чергу впливають на його розміри та тенденції до накопичення.

Системно-функціональний підхід передбачає застосування системних і комплексних методів при розробці й реалізації фінансових планів та програм з метою виконання поставлених завдань та забезпечення зростання потенціалу та ефективності об'єкта [10].

Підхід до потенціалу як системи матеріальних та трудових чинників (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва: «засоби праці, предмет праці та робоча сила як чинники виробництва та елементи утворення нового продукту виступають як можливості, що підкреслює їх потенційний характер. Для перетворення цієї можливості на дійсність вони ма-

ють з'єднатися» [7]. Даний підхід розкриває теоретико-методологічні засади, розроблені К. Марксом щодо чинників виробництва, від ступеню поєднання яких залежать потенційні можливості суб'єкта економічної діяльності [7].

В умовах ринкової економіки фінансова складова економічного потенціалу стає ключовою, оскільки фінансові методи, інструменти та важелі впливу на соціально-економічні процеси в державі набувають дедалі вагомішого значення.

На думку О.С. Федоніна, І.М. Репіної, О.І. Олексюка «потенціал, що об'єднує в собі як просторові, так і тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин» [10]. Перший рівень, на думку даних науковців, визначається як результат минулого нагромадження системою сукупних властивостей, які зумовлюють можливість її до функціонування та розвитку, а поняття «потенціал» набуває значення поняття «ресурс». Другий рівень розглядається ними як такий, де реалізуються наявні реалізовані та нереалізовані можливості, а поняття «потенціал» відповідає поняттю «резерв». Третій рівень свідчить, що потенціал «орієнтується на майбутнє», містить елементи майбутнього розвитку та виступає «єдністю стійкого і мінливого станів». Потенціал характеризується наявним станом системи, що обумовлена тісною взаємодією зазначених вище рівнів, які у сукупності визначають рівень потенціалу, що відрізняє його від понять «ресурс» та «резерв» [10].

Враховуючи усе зазначене вище, фінансовий потенціал доцільно розглядати в контексті кількісних та якісних характеристик, на що вже звертали увагу науковці. Так, Н.Б. Демишак [4] зазначає, що на кількісні показники фінансового потенціалу країни впливають: розміри фінансових ресурсів, що є у розпорядженні держави, вартість природних ресурсів; вартість запасів корисних копалин, вартість водних ресурсів, можливість продажу «повітря».

Якісний підхід, на нашу думку, відображає характерні особливості його формування, накопичення, зростання, а також на реальні та потенційні можливості його використання, управління ним у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах із урахуваннями причинно-наслідкових зв'язків. При врахуванні зазначеного вважаємо за доцільне передбачати можливості взаємного впливу кількісних та якісних аспектів (за певних умов кількість, як відомо, переходить в якість). При цьому кількісний аспект, на нашу думку, визначає не лише ресурсну складову.

Формування та використання фінансових ресурсів – це невід'ємна складова фінансових відносин, необхідна умова здійснення фінансово-економічної діяльності, що безпосередньо визначає та впливає на його фінансовий потенціал та виступає його головною складовою.

С.С. Шумська [12] узагальнює особливості трактування та дослідження фінансового потенціалу у контексті: територіальному, власних та залучених ресурсів, врахованих та неврахованих коштів і ресурсів у офіційній статистиці, та в ототоженні його з податковим потенціалом, що свідчить про певну єдність та особливості наукових підходів до тлумачення сутності фінансового потенціалу, що застосовуються в сферах та на різних рівнях економічної діяльності.

Досліджуючи фінансовий потенціал регіонального розвитку А.Є. Буряченко визначає його як «спроможність акумулювати фінансові ресурси за допомогою використання наявних дохідних джерел та формування сприятливого інвестиційного клімату завдяки застосуванню відповідних фінансових інструментів з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку відповідної території» [1].

Оцінюючи значну роль фінансового потенціалу у забезпеченні розвитку регіону Т.В. Клименко [6] акцентує увагу на можливостях формування, нарощування та ефективного використання фінансових ресурсів відповідно до внутрішніх та зовнішніх умов для задоволення потреб суб'єктів регіону та забезпечення його соціально-економічного розвитку.

При дослідженні сутності та засад формування фінансового потенціалу, на нашу думку, необхідно враховувати не лише фінансові ресурси, але й інші фондоутворюючі складові, що в більш загальному вигляді формують фінансові активи. При цьому «фінансові активи включають касову готівку; депозити в банках; вклади; чеки; страхові поліси; вкладення в цінні папери; зобов'язання інших підприємств та організацій по виплаті коштів за поставлену продукцію (комерційний кредит); портфельні вкладення в акції інших підприємств; пакети акцій інших підприємств, що надають право контролю; паї або права власності в інших підприємствах» [11].

Розкриваючи різні сторони вимірювання, оцінки, використання фінансового потенціалу, у сучасній науковій літературі його визначають як термін, поняття або категорію. Вважаємо за необхідне навести та обґрунтувати науковий підхід до фінансового потенціалу як економічної категорії.

Фінансовий потенціал як фінансова категорія відображає соціально-економічні відносини, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів та пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових активів, впливають на фінансовий стан, фінансову стійкість та визначають можливості процесу відтворення для забезпечення економічного зростання.

Метою відносин, які відображає категорія «фінансовий потенціал», є формування, розподіл та перерозподіл, використання, накопичення та примноження фінансових активів в процесі суспільного відтворення для забезпечення прискореного розвитку економічної системи.

Фінансовий потенціал як економічна категорія входить до системи фінансових категорій та тісно взаємопов'язана з нею. Зокрема, існує тісний зв'язок категорії «фінансовий потенціал» із такими категоріями як доходи, витрати, бюджет, податки, цільові фонди грошових коштів, прибуток, дивіденди, заробітна плата, виручка, амортизація, відрахування, виплати, процент, кредит тощо. Тому вважаємо, що функціонування та розвиток фінансових відносин внаслідок розвитку держави, товарно-грошових відносин забезпечили виникнення нової фінансової категорії – «фінансовий потенціал».

Об'єктивною [2] основою відносин, пов'язаних із категорією «фінансовий потенціал», є відносини, що являють собою частину виробничих відносин при виконанні відтворювальної, розподільчої та контрольної функцій. Відтворювальна концепція фінансів дозволяє визначати фінансовий потенціал як

економічну категорію, що пов'язана не лише з розподілом та перерозподілом сукупного суспільного продукту, але й охоплює частково виробництво, стадію обміну, і не лише національного сукупного суспільного продукту, а й світового сукупного продукту.

Зазначене дозволяє виокремити наступні групи фінансових відносин [3] при дослідженні категорії «фінансовий потенціал»:

- фінансові відносини між державою, міжнародними фінансово-кредитними установами та організаціями;
- фінансові відносини між фізичними, юридичними та фізичними й юридичними особами різних країн;
- фінансові відносини між державою та господарюючими об'єктами;
- фінансові відносини між різними господарюючими суб'єктами всередині країни;
- фінансові відносини між фізичними та юридичними особами всередині країни;
- фінансові відносини всередині господарюючого суб'єкта.

Зазначене дає підстави досліджувати різні рівні функціонування зазначених груп фінансових відносин, виокремлювати загальне та особливості з урахуванням відповідної специфіки відносин.

Таким чином, фінансовий потенціал як економічна категорія являє собою загальне поняття фінансової науки та відображає особливу сферу фінансових відносин, специфічне суспільне призначення яких – забезпечення виконання властивих їй функцій.

Фінансовий потенціал виконує наступні функції:

- розподільчу – забезпечує розподіл та перерозподіл фінансових активів між суб'єктами економічних відносин відповідно до попиту, пропозиції, потреб, доцільності, мотивації, цілей та стратегії розвитку;
- відтворювальну – формує достатню кількість фінансових активів у розпорядженні суб'єктів економічних відносин для забезпечення їх фінансово-господарської діяльності;
- контрольну – забезпечує контроль за формуванням, накопиченням, використанням та відтворенням фінансових активів суб'єкта економічних відносин відповідно до діючої нормативно-правової бази, поточних та довгострокових пріоритетів його розвитку;
- індикативну – дозволяє визначати фінансовий стан, тенденції, ризики, спроможність суб'єкта економічних відносин забезпечити процес відтворення для виконання завдань та цілей.

Зазначене свідчить про роль та можливість використання фінансового потенціалу як інструменту і важеля оцінки й регулювання стану, руху, механізму формування, накопичення, перерозподілу, примноження та використання фінансових активів. Науковий підхід до фінансового потенціалу як засобу регулювання має Н.М. Сабігова, яка зазначає, що таке його використання «забезпечуватиме реалізацію перспективного бюджетного планування із урахуванням довгострокових фінансових можливостей» [9].

Категорія «фінансовий потенціал» тісно пов'язана не лише з поняттями «фінансові ресурси» та «фінансові активи», але й з іншими фінансовими

термінами, як то «фінансова спроможність», «фінансовий стан», «фінансова стійкість», «фінансова база» та «фінансові резерви».

Фінансовий потенціал – це вартісна категорія, яка дозволяє виміряти в абсолютних обсягах та визначити у відносних показниках наявні фінансові активи економічних суб'єктів, змоделювати їх потенційні можливості до нарощування та реалізації у майбутньому. Вивчення та оцінка фінансового потенціалу, відносин, що його характеризують, показників, які надають можливість визначити розміри його та окремих складових, дозволяє не лише досліджувати процес формування, накопичення та використання фінансових активів економічних суб'єктів в процесі їх діяльності, але й виявити тенденції, закономірності, механізм управління фінансовим потенціалом, що дозволить впливати на його результативність, формувати умови для забезпечення оптимальності дій та заходів, відповідно до тенденцій національного і світового розвитку, пріоритетів та потреб економічних суб'єктів.

Фінансовий потенціал сприяє визначенню результативності використання фінансових активів, досягненню індикативних, планових та прогнозних показників, у тому числі ліквідності, стійкості, прибутковості, платоспроможності тощо. Розгляд, дослідження та оцінювання існуючих взаємозв'язків та взаємовідносин дозволяє виокремити реальний (здіяний) та нездійняний фінансовий потенціал, сформувати цілі, завдання та умови й перспективи його нарощування та суспільного розвитку.

Висновки. Використання запропонованого підходу до фінансового потенціалу як економічної категорії дозволяє забезпечити системний та комплексний його розгляд, розвинути теоретико-методологічні засади використання фінансового потенціалу, визначити причинно-наслідкові зв'язки його формування та накопичення, забезпечити єдність засад управління та механізму формування.

Передумовами для формування та ефективного використання фінансового потенціалу виступають як матеріальні, інтелектуальні, так і виробничі ресурси. Важливим є формування досконалої, узгодженої нормативно-правової бази, що регламентує питання у даній сфері, а також створення ефективного фінансового механізму, який би враховував сучасні реалії, світові надбання та пріоритети національного розвитку.

1. Буряченко А.Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2013. – 342 с.

2. Вознесенский Э.А. Методологические аспекты анализа сущности финансов. – М.: Мысль, 1974. – 128 с.

3. Гермогентова М.Н. Некоторые вопросы анализа сущности финансовых категорий // www.jourclub.ru.

4. Демичак Н. Інвестиційний та фінансовий потенціал в умовах відкритості економіки: специфіка формування та співвідношення // Вісник Львів. ун-ту. – Серія екон. – 2009. – Вип. 41. – С. 156–164.

5. Игнатенко Н.Г., Руденко В.П. Природно-ресурсный потенциал территории: Геогр. анализ и синтез. – Львов: Вища школа: изд-во при Львов. гос. ун-те, 1986. – 162 с.

6. Клименко Т.В. Фінансовий потенціал розвитку регіону: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. - Чернівці, 2014. – 21 с.

7. Маркс К., Энгельс Ф. Полн. собр. соч. - 2-е изд. – М., 1960. – Т. 23. – 920 с.

8. Рыков В.М. Теоретические аспекты сущности производственного потенциала организационно-промышленного комплекса // Известия ИГЭА. – 2012. – №2. – С. 67–70.

9. *Сабитова Н.М.* Бюджетное устройство и эффективность функционирования бюджетной системы субъектов Российской Федерации (по материалам Республики Татарстан): Автореф. дис... докт. экон. наук: спец. 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит. – С.-Петербург, 2003. – 35 с.

10. *Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І.* Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 316с.

11. Финансовые активы // Академик: Финансовый словарь // dic.academic.ru.

12. *Шумська С.С.* Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // Фінанси України. – 2007. – №5. – С. 56–57.

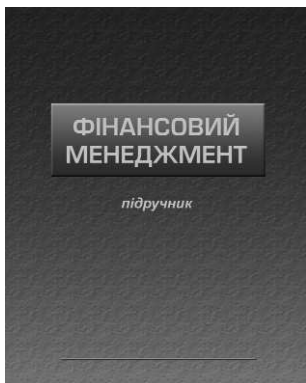
Стаття надійшла до редакції 12.06.2014.

КНИЖКОВИЙ СВІТ



СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56



Фінансовий менеджмент: Підручник / За наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К.: Національна академія управління, 2011. – 506 с. Ціна без доставки – 112 грн.

Авторський колектив: **М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, М. П. Денисенко, О. А. Кириченко, О. І. Соскін, К. С. Горячева.**

Має гриф підручника від Міносвіти України.

У даному підручнику, котрий дає системне і змістовне уявлення щодо управління капіталом у всіх його формах. Комплекс питань, що стосуються фінансово-кредитних відносин на макро- і мікрорівні з точки зору міжнародних стандартів фінансового розвитку, дозволяє сформулювати у читача глибоке уявлення про взаємозв'язки комерційної діяльності підприємств з державним механізмом регулювання монетарної сфери через розробку і реалізацію фінансової і грошово-кредитної політики в Україні.

Включає тезаурус з більш як 700 понять, використаних у підручнику.

Представляє інтерес для студентів вищих навчальних закладів, наукових працівників, викладачів, аспірантів, практичних працівників, а також усіх тих, хто цікавиться фінансовим менеджментом.